

mno plodnog znanstvenog rada. Budući da se doticala gotovo svih središnjih medievističkih tema i problema, te da su joj tekstove odlikovale britke kritike izvora i historiografskih radova, ta se raznovrsnost ogleđa i u sadržaju ovog zbornika. U njemu su svojim priložima sudjelovali suvremenici Nade Klaić, njezini suradnici, kolege, studenti i drugi, ali i nova generacija hrvatskih medievista koji su mogli objektivno prosuđivati o njezinom doprinosu historiografiji. Tako su posebnim priložima osvjetljeni njezini pristupi porijeklu i dolasku Hrvata te ranosrednjovjekovnoj hrvatskoj povijesti, dalmatinskim komunama, postanku splitske nadbiskupije, Ljetopisu popa Dukljanina, zagrebačkom Gradecu, formiranju bosanske države, grofovima Celjskim, Seljačkoj buni 1573., te društvenim previranjima i bunama u Hrvatskoj u 16. i 17. stoljeću.

Na kraju knjige su objavljeni i biobibliografski prilozi koji dodatno osvjetljavaju znanstveni i pedagoški profil Nade Klaić. Prvi je tekst Ivana Majnarića pod naslovom *Povjesničarka Nada Klaić (Zagreb, 21. VII. 1920. – Zagreb, 2. VIII. 1988.) – biografska skica* (515-521), što zapravo predstavlja kratku biografiju nastalu na osnovi natuknice objavljene u leksikografskoj ediciji *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 7 (Zagreb 2009., str. 341-344). Biografski prikaz upotpunjuje *Bibliografija Nade Klaić (1920.-1988.)* (523-592) koju su priredili Dejan Zadro i Tomislav Galović. Do tada najpotpunija bibliografija radova prof. Klaić bila je objavljena 1989. godine, nedugo poslije njezine smrti, i obuhvaćala je ukupno 195 bibliografskih jedinica. Prilogom Zadre i Galovića bibliografija je znatno proširena i dopunjena, a ranija je brojka podignuta na 357 objavljenih i popisanih radova, objavljivanih u razdoblju od 1944. do 2007. godine. Bibliografija također sadrži i popis izabrane *Literature o Nadi Klaić i njezinom znanstvenom opusu* koji predstavlja solidno polazište za razmatranje recepcije njezinog rada u historiografiji jer sadrži i brojne tekstove čiji su autori polemizirali sa stavovima prof. Klaić. U dodatku zbornika je, također, objavljen i potpun *Raspored rada znanstvenog skupa* (593-596), te brojni slikovni prilozi s fotografijama iz privatnog i poslovnog života Nade Klaić, uključujući i slike iz mladosti, sa stručnih izleta i znanstvenih skupova (599-607). *Zbornik* je opskrbljen korisnim *Kazalom osobnih i zemljopisnih imena* te popisom autora priloga.

Nada Klaić je radila na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, na Katedri za hrvatsku povijest, i bavila se poviješću hrvatskoga srednjovjekovlja gotovo pola stoljeća. U svom produktivnom znanstvenom opusu pisala je o mnogim temama, uz političku povijest pridavala je podjednaku pažnju društvenom, kulturnom i gospodarskom razvoju, pa su njezina djela i radovi nezaobilazni za svakoga tko se namjerava ozbiljno baviti prošlošću Hrvatske u srednjovjekovnom razdoblju. Pošto je rezultate svojih istraživanja ugrađivala u nastavnički rad i predavanja, utjecala je na generacije povjesničara u drugoj polovici 20. stoljeća, pa je stoga opravdano da su skup i prateći zbornik nastojali podjednako osvjetliti obje sfere njezinog djelovanja – i znanstveni i nastavni rad. Nema sumnje da će radovi objavljeni u ovom zborniku, uvažavajući mjesto i ulogu Nade Klaić u oblikovanju hrvatske medievistike, doprinijeti boljem poznavanju njezinih znanstvenih i nastavnih postignuća te olakšati objektivno vrednovanje njezinog doprinosa historiografiji.

Emir O. Filipović

Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka, ur. Marija Karbić, Hrvoje Kekez, Ana Novak i Zorislav Horvat, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2014., 678 str.

Prije nekoliko godina navršilo se sedamdeset godina života povjesničara Milana Kruheka, višegodišnjeg voditelja Odjela za srednjovjekovnu povijest Hrvatskog instituta za povijest i nekadašnjeg ravnatelja istog Instituta. Tim povodom, kao i za njegov predani rad kojim je zadužio hrvatsku historiografiju, na inicijativu djelatnika spomenutog odjela objavljen je ovaj

zbornik. Zbornik sadrži 36 radova pretežito istraživača starijih razdoblja, ali svojim su tekstovima pridonijeli i povjesničari koji se bave novijim razdobljem hrvatske povijesti, kao i znanstvenici drugih struka, prvenstveno arheolozi i arhitekti. Uz četiri strogo kronološke cjeline, zbornik sadrži i jednu koja je po temi posebno bliska istraživačkim interesima dr. Kruheka, a radi se o obrambenom sustavu hrvatskih zemalja tijekom osmanskih ratova.

Nakon *Predgovora* (9) urednika, *Tabula gratulatoria* (10), biografije *Povjesničar Milan Kruheka* (11-13) i *Bibliografije Milana Kruheka* (15-26), slijedi prva cjelina pod nazivom *Srednji vijek* (27-150) koja započinje radom dvojice povjesničara, Ivana Botice i Tomislava Galovića, pod naslovom *Codex Corbaviensis* (29-40). Ističući u radu nekadašnji važan geografski i kulturno-politički položaj Krbave, autori svojim tekstom predlažu i daju neke ideje o pokretanju regionalnog zbornika diplomatskog i srodnog gradiva o srednjovjekovnoj Krbavi. Temama srednjovjekovnog plemstva bave se sljedeća dva rada. Dok u prvom, *Podjela kastruma i vlastelinstva Greben krajem 14. stoljeća: neki aspekti unutarnjeg razvoja svjetovnoga vlastelinstva* (41-65), Mario Kevo i Ana Novak kombinacijom analize pisanih izvora i terenskih istraživanja prate razvoj vlastelinstva Greben i povijest istoimene utvrde, Bruno Škreblin u radu *Pripadnici plemićke zajednice iz Klokoča na zagrebačkom Gradecu u 15. stoljeću: primjer uloge sitnoga plemstva u formiranju urbanih elita* (67-80) daje prozopografski prikaz klokočkih plemića prilikom njihovog pristupanja gradskoj eliti. Cjelina se nastavlja radom Vedrana Klaužera pod naslovom *Petar Tarnok od Mačkaša (de Machkas), kapetan Senjske kapetanije (1486.-1492.)* (81-94) u kojem autor donosi pregled obiteljskih i administrativnih aktivnosti Petra Tarnoka od Mačkaša podrijetlom iz srednjovjekovne Transilvanije, u kontekstu vladavine Matijaša Korvina. Zoran Ladić napisao je rad naslovljen *Doseljenici i stranci iz Hrvatske, Slavonije i istočnojadranskih komuna u kasnosrednjovjekovnom Poreču* (95-112) u kojem na temelju bilježničkih privatno-pravnih isprava proučava problematiku došljaka iz raznih dijelova hrvatskih zemalja u Poreč. Rubrika se nadalje nastavlja dvama radovima na temu crkvene povijesti pri čemu Jadranka Neralić u radu *Dva pokušaja preotimanja prihoda operarije katedrale iz druge polovine 15. stoljeća: primjeri Zadra i Trogira* (113-126) na temelju izvorne građe analizira dva na prvi pogled slična, ali zapravo različita pokušaja preotimanja prihoda fabrike u koje su bili uključeni dvojica mletačkih biskupa u službi u Dalmaciji, a radom naslovljenim *Beneficij biskupa Vida Ostojića* (127-142) Vincije B. Lupis kroz analizu beneficija ovog krbavskog biskupa i pripadnika srednjovjekovnog hrvatskog plemstva, donosi nove spoznaje o njegovom životu. Rad kojim se ova cjelina zaključuje naslova je *Srednjovjekovni pečat grada Skradina* (143-150), potpisuje ga Ante Birin, a govori o širenju uporabe pečata od strane gradova na hrvatskom prostoru po uzoru na talijanske gradove, oslanjajući se na jedan takav primjer s prijelaza iz 13. u 14. stoljeće

Rubrika *Rani novi vijek* (151-368) započinje radom *Prilog poznavanju socioekonomskoga razvoja ivanečkoga i viničkoga kraja (prostora nekadašnjega Gornjeg polja) u srednjem i ranom novom vijeku* (153-166) Hrvoja Petrića koji posebnu pozornost pridaje povijesno-demografskim pokazateljima spomenutog prostora, a na ovaj, nadovezuje se tekst Milana Vrbanusa, također fokusiran na ekonomska i društvena pitanja određenog hrvatskog prostora, pod naslovom *Razvijenost alodijalnoga gospodarstva na slavonskim vlastelinstvima sredinom 18. stoljeća* (167-185). Zlata Živaković Kerže u radu *Poredbeno istraživanje Sretna grada Frane Petrića i Kučnika Jospia Stjepana Reljkovića* (187-195) istražila je ekonomsku komponentu ovih dvaju književnih djela, dok sljedeća četiri rada pridonose boljem poznavanju vojne povijesti ranog novog vijeka. U tekstu *Hrvatski vojnici u posljednjim danima Mletačke Republike – kapetan Nikola Bolica i njegovi Fantioltramari* (197-208) Lovorka Čoralić i Maja Katušić analiziraju zavičajnu strukturu vojnika i časnika u spomenutoj jedinici te donose cjelovit popis satnije kojom je Bolica zapovijedao, a radom Nataše Štefanec, *Osmanski zapovjednici i struktura osmanske i habsburške vojske na hrvatskom dijelu krajišta (prema špijunskim izvještajima iz 1570-ih)* (209-227), prikazan je odnos vojnih snaga na osmanskim ratovima zahvaćenom hrvatskom prostoru pod habsburškom vlašću u

drugoj polovici 16. stoljeća. Zlatko Kudelić u radu *Izvešće križevačkoga pukovnika Johanna Josepha Herbersteina o Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji iz 1666. godine* (229-247) koristi spomenuti izvještaj kako bi rasvijetlio uzroke, povode i aktere pobune u Krajini 1666. godine s posebnim osvrtom na crkvena pitanja, a vojnu tematiku ove rubrike, upozoravajući na važnost i prikladnost crkvenih izvora za proučavanje vojne povijesti, zaključuju Maja Matasović i Tamara Tvrtković radom *Grada za vojnu povijest u samostanskim kronikama i kanonskim vizitacijama 18. stoljeća* (249-262). Tri rada usmjerena su na kulturnopovijesna pitanja. Robert Holjevac u tekstu *O spisu Markantuna de Dominisa Hridi kršćanskoga brodoloma, tiskanom u Londonu 1618. godine* (263-277) daje prikaz ovog Dominisovog teološko-ekleziološkoga spisa usmjerenog protiv papinstva i rimske Crkve, Zrinka Blažević u radu *Kulturni posrednici i kulturni transferi u ranom novom vijeku – Janez Vajkard Valvasor i Pavao Ritter Vitezović* (279-299) bavi se transkulturnom komparativnom analizom kompleksnih kulturnih razmjena na primjeru dvojice intelektualaca 17. stoljeća, a na kraju ovog dijela rubrike Ivana Jukić tekstem *Dvorske dame izvan bečkog dvora: kako su kreirale društveno-političko ozračje ugarsko-hrvatskoga ranonovovjekovnog prostora?* (301-314) prikazuje utjecaj dama iz najviših ugarsko-hrvatskih društvenih slojeva na kreiranje društveno-političke svakodnevice. Posljednja četiri rada ove rubrike bave se raznolikim temama. Tako Marijan Sivrić u radu *Rod Tributinić – Evangelisti (Vangelisti) – starinom iz Jajca u središnjoj Bosni i njegov uspon u Dubrovniku od sredine 15. do početka 17. stoljeća* (315-325) na temelju izvorne građe Arhiva Dubrovačke Republike prikazuje genealogiju razvoja roda Evangelista, studija naslova *Najstariji prikazi hrvatskih zastava iz 16. i 17. stoljeća. Jedinstveni izvori za proučavanje povijesti hrvatskih državnih i nacionalnih simbola* (327-346) mađarskog povjesničara Géze Pálffyja donosi analizu do sada nepoznatih primjeraka najstarijih hrvatskih zastava korištenih pri raznim ceremonijama Habsburgovaca, a Ivan Mirnik u tekstu *Jacob Spon, George Wheler i jedna zadarska numizmatička zbirka iz 17. stoljeća* (347-356) govori o dvojici učenjaka i putnika koji su se na svojem putovanju istočnim Sredozemljem našli u Zadru i tamo se zainteresirali za lokalnu numizmatičku zbirku. Ova, po broju priloga najveća rubrika zbornika, zaključuje se radom Ante Škegre pod naslovom *Crkveno zvono sa sahat-kule u Sanskom Mostu u sjeverozapadnoj Bosni (crkvena zvona sa sahat-kula u Bosanskom ejaletu)* (357-368) koji se bavi analizom crkvenog zvona napravljenog 1591. godine ukradenog od strane Osmanlija i postavljenog na spomenutu sahat-kulu.

U rubriku *Utvrde* (369-550), posvećenu tematici od posebnog interesa u istraživanjima Milana Kruheka, uvodi rad Zorislava Horvata *Pseudokašteli kraja 15. i prve polovine 16. stoljeća u obrani od Turaka* (371-398) u kojemu se analiziraju brojne renesansne fortifikacije manjih dimenzija građene na hrvatskim prostorima za potrebe obrane lokalnog stanovništva od upada osmanskih pljačkaških skupina. U tekstu *Srednjovjekovne utvrde, gradine i gradišta na području Đakovštine – rekognosciranje i topografija lokaliteta* (399-424) Zlatko Karač prati 44 lokaliteta spomenutog područja na kojem se mogu naći tragovi postojanja fortifikacija, od jedva vidljivih do bolje očuvanih poput biskupskog kaštela u Đakovu. Dva rada, *Arheološka istraživanja Staroga grada Udbine* (2008. – 2012.) (425-445) Tatjane Kolak i *Od bilješke jednoga povjesničara do arheološkoga nalaza* (447-462) Marine Šimek, temeljena su na rezultatima recentnih arheoloških istraživanja i pritom donose nove spoznaje o višeslojnom lokalitetu u Udbini korištenom od prapovijesti do ranoga novog vijeka, odnosno rezultate istraživanja novootkrivenog lokaliteta čardaka iz 16. stoljeća na brdu Humščak pokraj Varaždina. Presjecima povijesti pojedinih utvrđenja od srednjega do ranog novog vijeka, odnosno do današnjih dana, jednog u dalmatinskom zaleđu, a jednog u Slavoniji, donose radovi Krešimira Regana, *Gornji grad kninske tvrđave* (463-495), i Violete Herman Kaurić, *Značaj i sudbina pakračke utvrde kroz povijest* (497-518). Ova tematska cjelina, inače vrlo bogata slikovnim priložima, završava se radom naslova *Ostaci protuturskih utvrda u Hrvatskoj* (519-550) u kojem Mira Kolar-Dimitrijević daje prikaz kompleksnog sustava utvrđenja koji je u svrhu obrane od Osmanlija građen kako u Vojnoj krajini, tako i na prostoru Banske Hrvatske tijekom čitavog ranog novog vijeka.

Rubriku *Dugo 19. stoljeće* (551-625) otvara Željko Holjevac s prikazom života jednog dijela Hrvatsko-slavonske Vojne krajine u radu *Karlovački generalat 1802. godine: ustrojstvo, naselja i stanovništvo* (553-571) utemeljenom na popisu iz Ratnog arhiva u Beču. Društvenim i političkim temama bave se naredna dva teksta. U prvom, *Slobodni pojedinci u slobodnom narodu. Građanske i političke slobode u hrvatskom tisku sredinom 19. stoljeća* (573-584), Vlasta Švoger analizira način na koji je hrvatska politička elita okupljena oko liberalno orijentiranih novina shvaćala građanska i politička prava i slobode, dok drugi rad autora Stjepana Matkovića, *Anonimni bečki izvor o banskoj Hrvatskoj u doba prve vladavine Hrvatsko-srpske koalicije (1906.-1907.)* (585-598), na temelju spomenutog izvora govori o političkim odnosima u Hrvatskoj na početku 20. stoljeća. *Dvije propovijedi nadrabina dr. Hosee Jacobija. Prilog povijesti hrvatsko-židovskih odnosa* (599-625) završni je rad ove rubrike u kojem autor Mato Artuković u kontekstu antisemitizma u istočnoj i srednjoj Europi s kraja 19. stoljeća prikazuje položaj židovske zajednice u Zagrebu i Hrvatskoj.

Zaključna rubrika, *20. stoljeće* (627-678), sadržava tri rada koji se bave tematikom Domo­vinskog rata. U prvom pod naslovom *Javno djelovanje Saveza komunista – Pokreta za Jugoslaviju u Hrvatskoj tijekom 1991. godine* (629-644) Nikica Barić prati rad spomenute stranke u turbulentnom vremenu prvih ratnih godina i njezino neslaganje, kako s novom hrvatskom vlasti, tako i sa srpskim nacionalistima, dok u drugom, *Prilog poznavanju rušenja katoličke župne crkve sv. Ivana Nepomuka u Glini* (645-665), Jakša Raguž na temelju arhivske građe prikazuje okolnosti i tijek uništenja spomenute crkve od strane srpskih oružanih postrojbi. Zaključni tekst ove rubrike, a ujedno i čitavog zbornika, rad je Šimuna Penave naslovljen *Bibliografija radova o Karlovcu u Domovinskom ratu* (667-678) u kojem se, uz kratki uvodni i zaključni dio, donosi popis 107 radova tiskanih na spomenutu temu u razdoblju od 1991. do 2013. godine.

Kako se moglo vidjeti, *Zbornik u čast Milana Kruheka* donosi niz vrijednih priloga koji doprinose boljem poznavanju i razumijevanju raznovrsnih tema iz hrvatske povijesti, od srednjeg vijeka do samog kraja 20. stoljeća, od političke i vojne, do društvene i kulturne problematike. Ipak, iako raznolik, ovaj zbornik naravno najviše pažnje posvećuje temama i razdobljima koji su bili u fokusu istraživačkih interesa samog dr. Kruheka te tako novim spoznajama najbolje odaje počast radu ovog dugogodišnjeg djelatnika Hrvatskog instituta za povijest, istovremeno, nadamo se, pružajući mu i poticaj za buduća povijesna istraživanja kako bi se njima, unatoč odlasku u mirovinu, još uvijek predano bavio.

Filip Novosel

Varaždinska kovnica Sorlini. Katalog izložbe otvorene od 4. prosinca 2013. do 6. veljače 2014. u palači Herzer, prir. Spomenka Težak, Gradski muzej Varaždin, Varaždin 2013., 129 str.

U izradi kataloga je sudjelovalo jedanaest autora, a podijeljen je na uvodni analitički dio te na kataloške jedinice. Samu izložbu je bilo moguće postaviti zahvaljujući dugogodišnjoj suradnji, kroz deset godina, između varaždinskih kolekcionara i Muzeja, a uz doprinos drugih ustanova i privatnih zbirka. U uvodnom poglavlju *Varaždinska kovnica Sorlini* (11-24), Spomenka Težak sažima nastanak i djelovanje Sorlinijeve kovnice od 1898. do 1946. godina. Njen osvrt počinje s opisom prikupljene bibliografije o kovnici, među kojima su najbrojniji radovi o samim proizvodima (medalje, ordeni, hladno oružje i oznake). Drugi uvodni dio je kratki tekst Vladimira Huzjana *O proizvodima zlatarsko-rezbarske radionice Sorlini u Varaždinu* (25-29), koji se proteže kroz tri vremenske cjeline: od osnutka 1898. do 1918., od 1918. do 1935., te u desetljeću od 1935. do 1945. godine. Autor odabire pokoji referentni proizvod (značke, medalje, žetone,